

Tavoitteena täystyöllisyys

JUKKA PEKKARINEN

VTT, johtaja

Palkansaajien tutkimuslaitos

1. Lähtökohtana Suomen malli

Viime vuosien talouspolitiikka on tähdännyt suotuisten edellytysten luomiseen pikaiselle korkojen alentamiselle ja tämän myötä tapahtuvalle taloudellisen kasvun voimistumiselle. Valtion velkaantuminen on otettu hallintaan mittavin, mutta taloudellista nousua vaarantamattomin julkisten menojen leikkauksin. Inflaatiokierteen uhka on torjuttu aloittamalla pitkäjännitteinen tulopoliittinen yhteistyö työmarkkinajärjestöjen kanssa. Työttömyyden alenemista on edesautettu tehostamalla aktiivista työvoimapolitiikkaa ja toteuttamalla matalapalkkaisen työllistymisedellytyksiä parantavia uudistuksia verotuksessa ja sosiaaliturvassa.

Hallituksen harjoittaman talouspolitiikan tulokset ovat olleet vakuuttavia. Taloudellinen kasvu on ollut maassamme EU-maiden nopeimpia. Työllisyystilanne on kohentunut vauhtia, jolle ei löydy vertaa muista teollisuusmaista. Inflaatio on vakautunut alhaiselle tasolle. Ansio- tulojen verotusta on kevennetty ja bruttoveroasteen nousu on taittunut. Julkinen talous on muuttunut ylijäämäiseksi. Valtion velan mark-

kamääränkin kääntyminen laskuun on näköpiirissä.

Kansantalous voi nyt suuntautua tulevaisuuteen paljon vahvempana kuin vaalikauden alussa. Sen rakenteet on saatu kestäväälle perustalle. Valtiontalous on tasapainottunut. Veroasteen ja julkisten menojen välillä ei ole sellaista julkisen talouden kestävyyttä jäytävää ristiriitaa, joka edellyttäisi supistuksia julkisissa palveluis- sa tai sosiaaliturvassa. Vaihtotaseen suuren ylijäämän myötä on kansantalouden korollisen valuuttamääräisen nettovelan määrä supistumassa noin 10 prosenttiin bruttokansantuotteesta, viidennekseen kriisivuosien huipputasosta.

Suomen malli toimii

Lipposen hallituksen talouspolitiikan onnistuminen osoittaa, että laajapohjaisen yhteistyön, järjestäytyneiden työmarkkinoiden, kattavan sosiaaliturvan ja hyvin toimivien julkisten palvelujen perustalle rakentuva talouspolitiikan suomalainen malli toimii myös uudessa, entistä avoimemmassa ja kilpailullisemmassa kansainvälisessä ympäristössä. Lisääntyvä markkinaeh-

toistuminen, alttius maailmantalouden muutoksille ja entistä suurempi sopeutumis- ja joustavuustarve vain entisestään korostavat hyvän työmarkkinayhteistyön sekä toimivan, ympäristön muutoksiin liittyviltä riskeiltä suojaavan ja muutosvastarintaa pienentävän hyvinvointijärjestelmän merkitystä.

Talouspolitiikan onnistumisesta huolimatta jäljellä on paljon korjaamista odottavia epäkoh- tia. Työttömyys on yhä liian korkea. Pitkäai- kaistyöttömyyden ja siihen liittyvän syrjäytymi- sen ongelmat ovat vakavia. Köyhyys ja osatto- muus ovat yleistyneet. Näitä ongelmia on laman ohella pahentanut omalta osaltaan se, että kan- santalouden tasapainotusohjelma on edellyttä- nyt mittavia julkisten menojen supistuksia eikä näiden haitallisia sosiaalisia seurauksia ole pys- tytty kaikilta osin välttämään. Tiivistyvä kan- sainvälinen taloudellinen yhdentyminen, jota usein kutsutaan globalisaatioksi, uhkaa kärjistää taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta. Kan- sainvälisten rahoitusmarkkinoiden viimeaikai- set häiriöt sekä Japanin, Venäjän ja monien hil- jattain teollistuneiden maiden talousvaikeudet ovat lisäksi heittäneet uuden varjon taloudellisten näkymien ylle.

Laman jälkeensä jättämät ongelmat sekä yh- dentymisen ja kansainvälisen talouden rauhat- tomuuden asettamat uudet haasteet voidaan par- haiten hoitaa laajapohjaiseen yhteistyöhön ja pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon perustuvan suomalaisen mallin pohjalta. Entistä parempien vastausten löytäminen ratkaisuaan odottaviin ongelmiin edellyttää tämän mallin kehittämistä, ei sen romuttamista.

Voimme parhaiten turvata maamme taloudel- lisen ja sosiaalisen tulevaisuuden osallistumal- la yhä laajemmin tiivistyvään kansainväliseen työnjakoon. Euroopan unionin jäsenyys luo täl- le vahvan pohjan. Talous- ja rahaliittoon osal- listuminen on jo osoittanut tuloksellisuutensa

korkeiden vakauttajana. Kansainvälisen talouden institutionaalisten ja rakenteellisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää entistä tehokkaampaa kansainvälistä talouspoliittista yhteistyötä niin Euroopan kuin koko maailmankin tasolla. An- tamalla oman aktiivisen panoksensa tähän yh- teistyöhön voi Suomi parhaiten turvata myös oman sisäisen vakautensa ja elintason kohoami- sen.

Talous on ihmistä varten

Valtiontalouden tasapainottamisen edellyttämät menojen leikkaukset on kuluvalla vaalikaudella toteutettu kansantalouden tervehdyttämiseksi ja siten myös hyvinvointimallimme säilyttämiseksi, ei sen alas ajamiseksi. Lähtökohtana on ollut säilyttää sellainen suojaverkko, joka takaa toi- saalta kaikille sosiaalisen turvan ja tukee toi- saalta laajaa työhön osallistuvuutta. Tällainen työnlinjan mukainen hyvinvointimalli vahvistaa samalla sosiaaliturvan rahoitusperustaa. Se ei merkitse rajoittumista vain työssä käyvien sosi- aalisten oikeuksien ajamiseen vaan pyrkimystä varmistaa kaikkien kansalaisten riittävä toi- meentulo. Nimenomaan sosiaaliturvan varassa elävien ihmisten kannalta on sosiaalipolitiik- kaan käytettävissä olevien markkojen määrä elintärkeä asia.

Hyvinvointimallimme perusteet pätevät edel- leen. Se on kansalaisten laajasti hyväksymä. Työllisyyden paranemisen ja toteutettujen sääs- töjen ansiosta siinä on saavutettu tyydyttävä ra- hoituksellinen tasapaino menojen ja tulojen kes- ken. Se on perusteltu myös taloudellisen tehok- kuuden kannalta. Mallin vastustajien käsitykset sen sijaan ontuvat niin hyvinvointimallimme arvo- kuin rahoitusperustankin osalta.

Sitoutuminen suomalaiseen hyvinvointimal- liin merkitsee sitoutumista myös siihen, että niin sen arvolähtökohtia kuin sen aineellista pe-

rustaakin vaalitaan sekä sen moraalisia ja ideologisia lähtökohtia pidetään esillä jatkossakin. Näiden tulee näkyä myös talouspolitiikassa. Sen rahoitusperustaa tulee puolustaa. Julkisen talouden suuntaa ja finanssipolitiikkaa ei pidä irrottaa hyvinvointipolitiikan peruskysymyksestä.

2. Takaisin täystyöllisyyteen

Työttömyys on edelleen sietämättömän korkea. Pitkäaikaistyöttömyyden ongelma ja siihen liittyvä syrjäytymisuhka ovat vakavia. Työttömyyden aiheuttama rasite julkiselle taloudelle on vieläkin ankara. Työttömyys ja siihen liittyvä syrjäytyminen jäytävät työmarkkinoiden toimivuutta ja kalvavat kansantaloudellista tehokkuutta.

Työttömyyden nopea alentaminen kohti täystyöllisyyttä on seuraavan vaalikauden keskeinen haaste. Nykyisissä oloissa täystyöllisyyttä lähellä olevana tilanteena voidaan pitää noin 5 prosentin työttömyysastetta. Sen edellytyksenä niinkään on, ettei työttömyys muodostu yksittäisen ihmisenkään kohdalla pitkäaikaiseksi tai pysyväisluonteiseksi.

Täystyöllisyyteen ei tule pyrkiä työn tarjontaa supistamalla. Tavoitteena on työllisten määrän lisääminen ja kansantalouden työllisyysasteen kohottaminen. Kaikkien kynnelle kykenevien panosta tarvitaan hyvinvointimme rakentamiseksi. Kaikille on tarjottava mahdollisuus olla tässä hyödyksi. Tälle rakentuu työlinjan mukainen hyvinvointimalli.

Korkean työllisyysasteen yhteiskunta pystyy tarjoamaan korkeatasoiset julkiset palvelut sekä hyvän sosiaaliturvan kohtuullisella veroasteella. Täystyöllisyyden saavuttaminen edellyttää, että niin julkiset palvelut kuin sosiaaliturvakin myötävaikuttavat tehokkaasti työllisyysasteen kohoamiseen. Työlinjan tavoitteena on akti-

voiva hyvinvointijärjestelmä. Lasten ja lähimäisten hoiva on järjestettävä siten, että niin naiset kuin miehetkin voivat osallistua työelämään tasavertaisesti.

Työllisyyden parantaminen on vaativampi tavoite kuin työttömyyden alentaminen. Työttömyyden alentaminen supistamalla työvoiman määrää esimerkiksi eläkeratkaisuin ei lainkaan helpota hyvinvointipalveluiden ja sosiaaliturvan rahoitusmahdollisuuksia. Elatussuhde, eli työttömien ja työvoimaan kuulumattomien määrän suhde työllisten määrään, pysyy tuolloin ennallaan. Vain työn ja toimeentulon tarjoavien työpaikkojen lisäys on taloudellisesti, sosiaalisesti ja inhimillisesti kestävä ratkaisu työttömyyden vähentämiseksi ja sosiaalisen turvan säilyttämiseksi.

Täystyöllisyyden saavuttaminen työllisyysastetta korottamalla edellyttää hyvin toimivia työmarkkinoita. Suomalaisen työn hinta on pidettävä sen laatuun ja tuottavuuteen nähden kilpailukykyisenä. Työllisyyden kasvu käy rinnan alueellisen ja ammatillisen liikkuvuuden lisääntymisen kanssa. Verkostoituvat yritykset hyötyvät toisten yritysten läheisyydestä siinä määrin, että yritykset hakeutuvat alue- ja osaamiskeskukseen. Mahdollisuus työhön ja toimeentuloon houkuttelee työvoimaa taajamiin ja kaupunkien alueilta, joilla elinkeinotoiminta ei näytä tarjoavan työtä. Jos liikkuvuudelle asetetaan esteitä, pysähtyy myös työllisyyden koheneminen. Talous- ja sosiaalipolitiikalla on samalla luotava edellytyksiä maan alueellisesti tasapainoiselle kehitymiselle. Asuntojen ja palvelujen saatavuudesta huolehtimalla on luotava edellytyksiä ihmisten liikkuvuudelle. Asuinsijoilleen sosiaalisesti ja taloudellisesti kiinnittyneiden ihmisten väkinäinen muutto alueelta toiselle ei kuitenkaan ole sen paremmin yksittäisten ihmisten kuin yhteiskunnankaan etu. Taantuvia alueita ei kuitenkaan pidä päästää vajoamaan

reservaateiksi. Niitä varten on kehitettävä tehokkaita aluepoliittisia järjestelmiä sekä uusia työvoimapolitiikan malleja tarjoamaan työttömille mielekkään toiminnan väyliä: mahdollisuuksia olla hyödyksi ja hankkia sillä toimeentulo.

Työllä on tultava toimeen

Lähtökohtana on, että työllä on tultava toimeen. Matalimpien palkkojen polkeminen olisi väärää politiikkaa. Se vahvistaisi työmarkkinoiden eriytymistä sekä lisäisi riskiä, että puutteellinen ammattitaito ja heikko toimeentulo juurtuvat pysyviksi ongelmiksi.

Juuri työelämässä heikoimmassa asemassa olevat tarvitsevat kattavan ja hyvin toimivan neuvottelujärjestelmän tarjoamaa suojaa. Palkkahaitarin leviämisen torjuminen edellyttää myös kasvavia panostuksia koko väestön koulutukseen ja ammatillisten valmiuksien edistämiseen sekä alhaisen ammattitaidon työvoiman kysyntää piristäviä verotuksellisia toimia. Työmarkkinat ovat myös sosiaalisia instituutioita: siellä toimivilla ihmisillä on arvot, tunteet ja sosiaaliset suhteet, jotka vaikuttavat heidän käyttäytymiseensä.

Reaalisesta kilpailukyvästä on huolehdittava

Täystyöllisyyden palauttaminen edellyttää reaalisesta kilpailukyvästä huolehtimista. Suomen kehittymistä huipputeknologian maaksi on jouduttava ja tutkimustietoa tuotannolliseksi osaamiseksi muuntavaa kansallista innovaatiojärjestelmää on tehostettava. Yritystoiminnan kansainvälistyessä meidän on huolehdittava siitä, että taloudellisen tulevaisuutemme kannalta keskeiset osaamiskeskittymät säilyvät Suomessa. Tämä edellyttää jatkossakin sitä, että julkinen valta osallistuu, paitsi tutkimus- ja tuoteke-

hitystoiminnan tukemiseen, omalla panoksellaan omistajana ja määräysvallan käyttäjänä myös yritystoimintaan. Vastaisuudessa tulee mm. verkostotoimialojen yleistymisen takia entistä tärkeämmäksi myös se, että julkinen valta huolehtii kilpailun säilymisestä markkinoillamme. Tällä tavoin se voi parhaiten vahvistaa suomalaisten yritysten kilpailuedellytyksiä myös kansainvälisillä markkinoilla.

Valtion sääntelyn rooli tuottavuuden kasvun edistäjänä ja kilpailun valvojana korostuu vastaisuudessa. Julkinen omistus ei sen sijaan ole itsetarkoitus. Sitä on arvioitava tapauskohtaisesti. Jatkossakin meillä on toimialoja ja yrityksiä, joilla julkinen omistus on perusteltua säilyttää pysyvästi. Toisaalta valtion omistuksesta voidaan luopua niillä aloilla, joilla siihen ei markkinaolosuhteiden nojalla ole erityisperusteita.

Kansainvälisen talouden epävarmuuteen on varauduttava

Työllisyysastetta kohottamalla tapahtuva täystyöllisyyden saavuttaminen on vaativa tavoite. Sen saavuttaminen edellyttää, paitsi vakaita ulkoisia olosuhteita, täydellistä onnistumista omassa talouspolitiikassa. Kunnianhimoisen tavoitteen asettaminen on kuitenkin tärkeää juuri työllisyysnäkökulman terävöittämiseksi talouspoliittisessa tavoitteenasettelussa.

Välttämätön edellytys täystyöllisyyden palauttamiseksi on taloudellisen kasvun jatkuminen meillä muita kauppakumppaneitamme nopeampana vielä usean vuoden ajan. Vain suhteellisen nopeana jatkuva taloudellinen kasvu ja työllisyyden koheneminen mahdollistavat verasteen maltillisen alentamisen lähelle lamaa edeltänyttä, EU-maiden nykyistä keskiarvoa vastaavaa tasoa. Työn verottamisen keventämiseen suunnatut verohelpotukset jouduttavat

osaltaan työttömyyden alentumisista. Kasvun myötä laajenevan veropohjan turvin voidaan julkisessa taloudessa säilyttää euro-olojen edellyttämä, riittävän vahva rakenteellinen ylijäämä ja säilyttää samalla laadukkaat julkiset palvelut sekä nykyinen sosiaaliturvan taso. Tällaisen hyvän kehän ylläpitäminen on tulevallakin vaalikaudella keskeinen talouspoliittinen tavoite.

Yli kolmannes maailmantaloudesta on vakavassa kriisissä, joka ei näytä poistuvan nopeasti. Taloudellisia ennusteita on muutettu varovaisemmiksi myös kriisiltä välttyneissä Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa. Kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla on ajoittain ollut levotonta.

Kansainvälisen talouden vakauden turvaaminen edellyttää yhteisiä ponnistuksia. Kansainvälisten taloudellisten järjestöjen, kuten Kansainvälisen valuuttarahaston, toimintaa on tehostettava. Kun Yhdysvaltojen kansantalous on siirtymässä hitaamman kasvun kauteen, korostuu Euroopan talouspoliittinen vastuu maailmantalouden vakauden ankkurina. Euroalueen inflaatio on alhainen. Sen vaihtotase ulkopuolisten maiden kanssa on voimakkaasti ylijäämäinen. Euroopalla on siten erinomaiset edellytykset tukea maailmantalouden vakautta. Euroopan Keskuspankin on otettava tämä näkökohta huomioon päättäessään rahapolitiikastaan. Rahapolitiikan kiristäminen ja euron ulkoisen arvon vahvistaminen EKP:n uskottavuuden lujittamisen verukkeella ei ole perusteltua. Euroalueen maat voivat tukea alhaisten korkojen politiikkaa ja torjua samalla euron ulkoisen arvon vahvistumista dollariin nähden noudattamalla itse kurinalaista finanssipolitiikkaa ja harjoittamalla tehokasta keskinäistä talouspoliittista yhteistyötä.

Talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen osallistuminen on lisännyt Suomen korkojen ja valuuttamarkkinoiden vakautta. Naapureitamme idässä ja lännessä heilutellut rahataloudelli-

nen epävakaus ei ole tarttunut meihin. Tämä rahataloudellinen perusvakaus tarjoaa yhdessä pitkäjännitteisen, luottamusta ja tulevaisuudenuuskoa vahvistavan talouspolitiikan kanssa parhaat edellytykset sille, että työllisyyden kohe-

neminen voi Suomessa jatkua lähivuosina kansainvälisen talouden lisääntyvästä epävakaudesta huolimatta. Suomi ei ole enää sellainen taloudellinen ajopuu kuin tämän vuosikymmenen alkuvuosina.

Kotimarkkinat ja Eurooppa kasvun tukena

Muita teollisuusmaita nopeammalle taloudelliselle kasvulle ei lähivuosina ole rakenteellisia esteitä. Työttömät muodostavat voimavaran, jonka työllistäminen luo kasvua. Vaihtotaseen alijäämä, johon Suomen kansantalouden kasvu on aiemmin usein törmännyt ja joka on johtanut korkotason nousuun, ei enää ole uhka. Korkotaso pysyy talous- ja rahaliiton oloissa muutoinkin vakaana.

Nämä olosuhteet luovat hyvät edellytykset kotimarkkinoiden kasvulle. Tuotannon kasvu on meillä lamasta toipumisen jälkeen perustunut voimakkaasti vientiin. Kotimarkkinoiden piristyminen on ollut verkkaisempaa. Niiden koko on monessa tapauksessa yhä vähäisempi kuin ennen lamaa. Vientialojen pääomavaltaisuuden takia tämä tuotantorakenteen muutos on osaltaan näkynyt tuotannon kasvuun nähden jonkin verran hitaana työllisyyden paranemisena.

Kun kasvun painopiste siirtyy kotimarkkinoihin, näkyy tuotannon laajentuminen viime vuosia herkemmin myös työllisyyden kohentumisena. Kotimarkkinoiden vakaa kasvu vähentää myös kansantalouden herkkyyttä ulkoisille häiriöille. Yhdessä pitkäjännitteisen, luottamusta ja tulevaisuudenuuskoa lujittavan talouspolitiikan kanssa tämä mahdollistaa sen, että Suomen

kansantalouden kasvuedellytykset säilyvät vastaisuudessaakin hyvinä kansainvälisen talouden mahdollisesta heikkenemisestä huolimatta.

Kotimarkkinoiden ohella Suomen kansantalouden kasvua tukevat myös hyvät pitkän ajan taloudelliset näkymät Euroopassa. EU:n sisämarkkinoiden vahvistuminen luo uutta kasvupohjaa Suomen viennille ja monipuolistaa tuotantorakennettamme. Euroopan taloudellinen tilanne on lähivuosina muutoinkin suotuisa muuhun maailmaan verrattuna.

3. Vakaus menestyksen perustana

Talouspolitiikan tärkein tehtävä tiellä takaisin täystyöllisyyteen on kokonaistaloudellisesta vakaudesta huolehtiminen. 1990-luvun alun lama käy opetuksesi siitä, millaiseen kurimukseen voimme joutua, jos taloudellisen vakauden ehdot talouspolitiikassa laiminlyödään. Yhtä lailla kuluvan vaalikauden nopea talouskasvu osoittaa, miten hyvin tuloksiin kasvun ja työllisyyden kannalta voimme vakautta tukevalla talouspolitiikalla päästä. Kansainvälisen talouden lisääntyne epävarmuus tekee erityisen tärkeäksi sen, että meillä harjoitetaan pitkäjännitteistä, vakautta tukevaa talouspolitiikkaa. Myös talous- ja rahaliiton osallistuminen korostaa tällaisen kansallisen vakauspolitiikan merkitystä.

Suomen osallistuminen talous- ja rahaliittoon muuttaa talouspolitiikan edellytyksiä olennaisella tavalla. Euroalueen tasolla määräytyvien, aiempaa vakaampien korkojen – ja siten suuremman rahataloudellisen vakauden – vastapainona on se, ettei rahapolitiikkaa ja oman valuuttakurssin sopeuttamista voida enää käyttää kotimaisen talouspolitiikan välineenä. Kansallisten suhdannehäiriöiden torjunnassa ovat avainasemassa tulopolitiikka ja finanssipolitiikka. Toisaalta vaihtotaseen alijäämän kasvu, valuuttavarannon väheneminen ja korkotason nousu

eivät enää toimi entiseen tapaan suhdannenousun katkaisijana. Se kilpistyy kotimaisista tekijöistä puheen olleen lähinnä vasta inflaation kiihtymiseen.

Kustannustaso ja inflaatio hälyttiminä

Sekä finanssipolitiikan että tulopolitiikan mitoituksessa tulee seurata tarkasti suomalaista kustannustasoa suhteessa muuhun euroalueeseen. Tulopolitiikassa on tähdättävä siihen, että yksikkötyökustannukset eivät kohoa euroalueen keskiarvoa nopeammin. Finanssipolitiikalla on huolehdittava siitä, ettei kokonaiskysynnän ja -tarjonnan välille pääse syntymään tätä hintavakautta jäytävää epätasapainoa. Kotimaisen inflaation kiihtyminen muita talous- ja rahaliiton maita nopeammaksi luo näet euroalueen olosuhteissa pysyvän ongelman. Jos Suomen kustannustaso kohoa kilpailukyvyyn ja hyvän työllisyyden kannalta liian korkeaksi, ongelmaa ei enää voi ratkaista jälkikäteen devalvoimalla vaan ainoastaan pitkällisellä kireällä talouspolitiikalla, jonka avulla Suomen inflaatiota pidetään alempana kuin muun Euroopan. Tällaisissa oloissa on vaikea ylläpitää korkeata työllisyyttä.

Inflaatiota vastaan varuillaan olevan talouspolitiikan merkitystä korostaa se, että kotimaisten hintojen nousu alkaa usein kiihtyä vasta, kun kansantalouden ylikuumeneminen on ehtinyt jo pitkälle ja sen kammitsoiminen koituu kalliiksi talouspolitiikan kohtuuttomana kiristämistarpeena. Talouspolitiikassa ei pidä langeta lyhytnäköisyyteen silläkään perusteella, että kustannustason nousu voi näyttää aluksi vaarattomalta. Kun talous kasvaa nopeasti, julkisella taloudella näyttäisi olevan kasvavan ylijäämän ansiosta pelivaraa ja Suomen kannalta annetuin euroalueen nimelliskoroin korkeampi inflaatio hetkellisesti jopa alentaa reaalikorkoa.

Maltillista tulopoliitikkaa on jatkettava

Kokemus on osoittanut, että yhteistyö ja yhdes-
sä sopiminen tarjoavat suomalaisille parhaat
menestymisen mahdollisuudet. Näin on jatkos-
sakin. Palkanmuodostuksessa voidaan sosiaali-
nen oikeudenmukaisuus, taloudellinen tehok-
uus ja kansantalouden vakaus yhdistää parhai-
ten tulopoliittisella yhteistyöllä.

Sekä oikeudenmukaisuus että taloudellinen
tehokkuus edellyttävät, että samanarvoisesta
työstä maksetaan samaa palkkaa toimialasta,
yrityksestä tai sukupuolesta riippumatta. Julki-
sen talouden tasapaino-ongelmia ei pidä pyrkiä
ratkaisemaan maksamalla muita aloja huonom-
pia palkkoja.

Viime vuosien suotuista työllisyyskehitys on
ollut osaksi maltillisten, kattavien tulosopimus-
ten ansiota. Vaikka palkkojen kohoaminen on
ollut tuottavuuden kasvua hitaampaa, palkan-
saajien reaaliinen ostovoima on silti kasvanut 2–
3 prosentin vuosivauhtia. Tulos on siten ollut
hyvä sekä työpaikkojen lisääntymisen että työs-
sä käyvien reaaliansioiden kannalta.

Maltillisen tulopoliitiikan merkitys korostuu
entisestään talous- ja rahaliiton oloissa. Mar-
kan ulkoisen arvon muutoksilla ei enää voida sää-
dellä hintakilpailukykyä ja suomalaisen työn
suhteellista hintaa. Vakaa, euroalueen matalaan
inflaatioon ja kotimaassa toteutuvaan työn tuot-
tavuuden keskimääräiseen kasvuun sopeutettu
palkkojen ja muiden työvoimakustannusten ke-
hitys on siten entistä tärkeämpää. Yleissitovilla
työ- ja virkaehtosopimuksilla on jatkossakin
tarjottava palkansaajille minimiturva. Tarvitta-
vaa sopeutumista saadaan niiden puitteissa ai-
kaan tulospalkkauksella, henkilöstörahasiir-
roilla ja muilla liikkuvilla erillä. Tällaiset pal-
kanmuodostuksen joustavat erät on kehitettävä
eri alojen erityistekijät huomioon ottaen. Ne on
lisäksi erotettava selvästi työehtosopimuksista

sovitavista yleiskorotuksista eivätkä ne saa vai-
kuttaa yleiskorotuksen perustana olevaan varsi-
naiseen palkkaan. Hyvinä aikoina on myös so-
siaalivakuutusjärjestelmään kerättävä riittävän
suuret puskurirahastot, joihin turvautumalla
voidaan välttää eläke- tai työttömyysvakuutus-
maksujen korottaminen tai etuuksien leikkaus
laskukausina.

Työn tuottavuuden kasvuvauhtia alhaisempi
reaaliansioiden nousu on perusteltua niin pit-
kään, kun työttömyys on poikkeuksellisen kor-
kealla tasolla. Kun palkankorotuksista kyetään
sopimaan yhteisvastuullisesti, yritysten kan-
nattavuutta rasittava palkkapaine jää pienem-
mäksi ja niiden on mahdollista luoda enemmän
työpaikkoja. Samalla on huolehdittava siitä, että
suhteellisten palkkojen sopeutumiselle ala-
yritys- ja yksilökohtaisesti jätetään riittävästi ti-
laa.

4. Pitkäjännitteiseen finanssi- politiikkaan

Julkista taloutta on hoidettava niin, että siihen
syntyy lähivuosina rakenteellista ylijäämää. Jul-
kisten menojen ja tulojen vuotuinen, suhdanne-
tilanteeseen sopeutettu vaihtelu eli finanssipoli-
tiikka on toisaalta erityisesti talous- ja rahaliit-
on yhteisen rahapolitiikan oloissa keskeinen
oman kansantalouden ohjauskeino. Valtionta-
louden on oltava normaalioloissa riittävän vah-
va finanssipoliittisen pelivaran turvaamiseksi.
Nousukausina tätä ylijäämää on kasvatettava,
jotta se voisi laskukausina vastaavasti pienentyä
ja tukea siten kotimaista kysyntää. Erityises-
ti on pidettävä huoli siitä, ettei nousukauden
huumassa sorruta lyhytnäköisiin julkisten me-
nojen lisäyksiin. Suomessa perinteinen kamera-
listinen, valtiontalouden kassatilannetta koros-
tanut valtiontalouden hoito on usein epäonnis-
tunut juuri tässä vaiheessa. Kunnallistalouden

reaktiot ovat olleet samansuuntaisia. Tämä on lisännyt meillä kansantalouden epävakautta.

Julkisen talouden koko on poliittinen arvovallinta. Perusteltu lähtökohta on, että nykyinen sosiaaliturvan taso ja laadukkaat julkiset palvelut on turvattava tulevaisuudessakin. Työttömyyden vähenemisen myötä tämä tavoite on saavutettavissa samalla kun kokonaisveroaste valtionvelan bkt-osuuden supistuessa laskee likimain keskimääräiselle eurooppalaiselle tasolle. Täystyöllisyyden palauttamisen turvin kansantaloutemme pystyy myöhemmässä vaiheessa vastaamaan parhaiten myös väestön vanhenemisen lähivuosisikymmeninä asettamaan haasteeseen ilman kohtuutonta veroasteen kohoamista. Väestön ikärakenteen muutoksiin varautuminen korostaa silti omalta osaltaan kurinalaisen finanssipolitiikan ja vakaan veropohjan säilyttämisen merkitystä lähivuosina.

Finanssipolitiikka kansantalouden vakauden vaalijana

Finanssipolitiikan mitoituksessa on otettava huomioon sekä suhdanne- että kestävyystekijät. Suhdannepoliittiselta kannalta on finanssipolitiikan vuotuiset reaktiot mitoitettava tukemaan vakaata talouskasvua ja sen pehmeää hidastumista kohti pitkän ajan tasapainotasoaan. Tällainen pehmeä lasku merkinnee suunnilleen sitä, että kasvu hidastuu vuosituhanen vaihteessa aluksi keskimäärin 3–4 prosentin ja siten noin 3 prosentin vuositasolle, aikaa myöten tämän allekin. Julkisen talouden kestävyysajan pitemmän ajan hyvinvoinnin kannalta on puolestaan tärkeää, että valtionvelan bruttokansantuoteosuus vähitellen alenee ja julkinen talous on rakenteellisesti ylijäämäinen. Tämä julkisen talouden kestävyyssehto on otettava huomioon julkisten tulojen ja menojen mitoituksessa yli suhdanteiden.

Nämä kaksi tavoitteenasettelua tukevat toisiaan. Vahva julkinen talous helpottaa suhdannepolitiikkaa. Se luo puskurin, jota voidaan käyttää hyväksi kun taloutta kohtaa laskusuhdanne. Sen turvin finanssipolitiikka voidaan mitoitaa niin, että lyhyen aikavälin reaktiot ovat vakauttavia samalla kun pitkällä ajalla pysytään valtionvelan lyhentämishojelman puitteissa. Tavoitteena tulisi olla rahoitusylijäämä, joka vastaa kaikkien julkisyhteisöjen – valtion, kuntien sekä sosiaaliturvarahastojen – osalta yhteenlaskettuna noin kolmea prosenttia bruttokansantuotteesta.

Sosiaaliturvarahastoihin kertyy lähivuosina vuosittain rahoitusylijäämä, joka jo yksin vastaa suunnilleen kolmea prosenttia bruttokansantuotteesta. Kunnille näyttäisi toisaalta muodostuvan noin puolta prosenttia bruttokansantuotteesta vastaava alijäämä. Valtiontalous olisi siten saatava rakenteellisesti ainakin jonkin verran ylijäämäiseksi riittävän finanssipoliittisen pelivaran turvaamiseksi.

Edellä kuvattu finanssipolitiikan linja merkitsee varsin ahtaita raameja valtion meno- ja veropolitiikalle. Näitä voi haarukoida hallituksen vuoden 1999 talousarvioesityksen käsitteilyn yhteydessä hyväksymän Suomen vakausohjelman avulla. Ohjelman lähtökohtana olevassa peruslaskelmassa oletetaan, että tuotanto kasvaa 4 prosenttia vuonna 1999 ja sen jälkeen kasvu hidastuu keskimäärin 2,6 prosenttiin vuosina 2000–2002. Tällöin valtiontalouden (EMU-määritelmän mukainen) rahoitusaliijäämä suhteessa bruttokansantuotteeseen pysyttelisi ensi vuodesta eteenpäin tasolla, joka vastaisi noin yhtä prosenttia bruttokansantuotteesta, eli 6–7 miljardia markkaa.

Vaihtoehtoja tälle peruslaskelmalle voidaan esittää muuttamalla oletuksia, jotka koskevat joko menojen kehitystä, verotusta tai bruttokansantuotteen kasvua.

Valtion menojen osalta vakausohjelman peruslaskelman pohjana ovat hallituksen maaliskuussa hyväksymät, vuosia 1999–2002 koskevat menokehykset. Menot määräytyvät niissä voimassa olevien säännösten mukaan. On ilmeistä, että ne voisivat jäädä jopa alle peruslaskelman oletusten, jos valtiontaloutta hoidetaan tiukan menokurin mukaisesti. Tämä ei silti edellyttäisi varsinaisia rakenteellisia menojen leikkauksia. Valtion menoissa on lähivuosina välttämätöntä tällainen kurinalaisuus. Pelkästään se ei kuitenkaan luo paljoo liikkumavaraa, koska valtiontalouteen kohdistuu aina erilaisista, odottamattomista tekijöistä johtuvia uusia menopaineita.

Verotuksen osalta on peruslaskelmassa oletettu, että verotulot jäävät välillisen verotuksen harmonisointipaineiden vuoksi vuositasolla noin 5 miljardia markkaa pienemmiksi kuin vuoden 1999 verokantojen ja -pohjien perusteella voisi arvioida. Veroasteen oletetaan siten alenevan vajaalla prosenttiyksiköllä vuodelle 1999 arvioidusta 45,8 prosentista.

Enemmän pelivaraa löytyy, jos valtion menoja veropolitiikka vastaa vakausohjelman peruslaskelmaa mutta tuotanto kasvaakin jonkin verran nopeammin. Jos bruttokansantuote lisääntyy vuoden 1999 jälkeen vuosittain vaikka prosenttiyksikön verran nopeammin kuin peruslaskelmassa, siis noin 3½ prosenttia vuodessa ja noudattaa siten vakausohjelmaan sisältyvää tavoitevaihtoehtoa, voi valtiontalous muuttua ylijäämäiseksi vuonna 2001. Nopeamman kasvun ansiosta valtiontalous voisi siten olla keskimäärin lievästi ylijäämäinen seuraavalla hallituskaudella. Koko julkisen talouden rahoitusylijäämä muodostuisi vastaavalla tavalla suuremmaksi ja kohoaisi suunnitteen tavoitteen mukaiselle keskimääräistasolle 3 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Jos taas valtion budjetin katteeksi kertyy viime vuosien tapaan valtion omaisuuden myynnistä saatavia tuloja tai muita kertaluonteisia

eriä, olisi budjetti omaisuudenmyyntitulot huomioon ottavan, EMU-määritelmästä poikkeavan nettorahoitustarpeen mielessä koko ajan selvästi ylijäämäinen. Valtion velkaa voitaisiin vastaavasti supistaa enemmän kuin mitä EMU-määritelmien mukaisen rahoitusjäämän kehitys sellaisenaan osoittaisi. Tämä pienentäisi jonkin verran valtionvelan korkomenoja ja parantaisi siten myös rahoitusjäämälukuja edellä arvioidusta. Tätä tietä mahdollistuisivat myös työllisyyden kohentumista osaltaan tukevat palkkaverotuksen kevennykset, samoin bruttoveroasteen alentuminen lähelle lamaa edeltänyttä, euroalueen maiden nykyistä keskiarvoa vastaavaa tasoa, noin 43 prosenttia.

Talouspoliittinen linja, jossa pyritään lähivuosina turvaamaan samanaikaisesti kauppakumppaneita nopeampi taloudellinen kasvu, laadukkaat julkiset palvelut ja nykyinen sosiaaliturvan taso sekä muuttamaan valtiontalous rahoitusylijäämäiseksi, on edellä esitettyjen arvioiden valossa hyvin perusteltavissa. Harjoittamalla pitkäjännitteistä, yhteistyöhön perustuvaa talouspolitiikkaa on kotimaisen kysynnän turvin mahdollista päästä vakausohjelman perusvaihtoehtoa nopeampaan kasvuun siitä huolimatta, että kansainvälisen talouden häiriöt hidastavat viennin kasvua sillä tavoin kuin vakausohjelmassa on oletettu. Tästä tosin seuraisi vakausohjelman perusvaihtoehtoon verrattuna se, että vaihtotaseen ylijäämä alenisi tämänhetkiselä, 6 prosenttiin bruttokansantuotteeseen yltävältä tasolta. Vaihtotase pysyisi kuitenkin voimakkaasti ylijäämäisenä, joten esitetty vaihtoehto edustaisi myös ulkoisen tasapainon osalta epäilyksittä kestävän kasvun linjaa.

Finanssipolitiikan valmistelua on kehitettävä

Euroalueen oloissa korostuu finanssipolitiikan merkitys kansallisen suhdannepolitiikan väli-

neenä. Tämä edellyttää finanssipolitiikan valmistelun sekä poliittisen ohjauksen ja vastuullisuuden vahvistamista. Nämä vaatimukset koskevat toisaalta keskipitkän ajan, toisaalta vuotuista finanssipoliittista suunnittelua.

Hallitus hyväksyy valtion menojen määrää koskevat budjettikehykset neljäksi vuodeksi kerrallaan. Tämän lisäksi se hyväksyy vuotuisen budjettikäsitelystä yhteydessä jokseenkin rutiininomaisesti Euroopan Unionille esitettävän, niinkään keskipitkää aikaa koskevan lähestymis-, vastaisuudessa vakausohjelman. Jäntevä finanssipolitiikan keskipitkän ajan suunnitelma edellyttäisi, että hallitus hyväksyisi näiden kummankin suunnitteluvälineen pohjaksi ensiksi kansallisen keskipitkän ajan finanssipoliittisen ohjelman. Tämän luonteva lähtökohta on vuorostaan talouspoliittisilta linjanvedoiltaan riittävän tarkka hallitusohjelma.

Menokehykset on tarkoitettu nykyisellään lähinnä valtion menojen kontrollivälineeksi. Niiden monipuolisempi käyttö julkisen talouden keskipitkän ajan suunnittelun välineenä edellyttää järjestelmän kehittämistä. Valtion menojen ohella tulisi keskipitkän ajan finanssipoliittisessa suunnitelmassa käsitellä myös muita julkisia menoja sekä verotusta. Rakenne- ja suhdannepoliittisten näkökohtien pitämiseksi erillään toisistaan ja menokehysten suhdanteittaisen liikumavaran lisäämiseksi olisi niinkään paikallaan, että menokehyksiin sisällytetään vain suhdannetilanteesta riippumattomat tai muutoin julkisen vallan suoraan päätettävissä olevat menot. Tämä edellyttää, että työttömyysturva ja muut suhdanteiden myötä automaattisesti liikkuvat menot samoin kuin korkomenot jätetään kehysten ulkopuolelle.

Suhdannevaihtelua ilman eri päätöksiä vaimentavan, nopeavaikutteisen budjettiautomaatiikan voimistaminen on perusteltua euro-oloissa – edellyttäen tietysti, että julkisen talouden ra-

kenteellinen ylijäämä on riittävän vahva, jotta tämä automaatiikka voi toimia vakaus- ja kasvusopimuksen sanktiorajojen puitteissa. Verotulojen suhdanteita myötäilevä vaihtelu on keskeinen osa tällaista budjettiautomaatiikkaa. Sen lisäksi, että suhdanneautomaatiikan alaiset menot jätetään kehysten ulkopuolelle, sitä on omiaan vahvistamaan suhdannetasauksen soveltaminen myös sosiaalivakuutusmaksujen määräytymiseen. Tällaisista puskurirahastoista onkin jo päästy sopimukseen hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen kesken.

Finanssipolitiikan keskipitkän ajan suunnittelujärjestelmän kehittäminen voidaan hoitaa käytännössä parhaiten siten, että menokehysten valmistelu kytketään yhteen valtion toiminta- ja taloussuunnittelun (ns. kts-suunnittelun) kanssa. Menokehyksiä koskeva päätös olisi siten osa finanssipoliittista ohjelmaa. Tämän käsittelylle hallituksessa on puolestaan varattava aikaa huomattavasti enemmän kuin menokehysten valmistelulle nykyisellään.

Myös vuotuisen budjetin valmistelussa on hallituksen poliittista ohjausta tarpeen lisätä. Syksyn budjettiriihi ei enää täytä tätä tarkoitusta. Merkittävimmät asiat sovitaan jo sitä edeltävissä, valtiovarainministeriön ja sektoriministeriöiden keskinäisissä neuvotteluissa. Hallituksen poliittista ohjausta budjetin valmistelussa, ja samalla sen sitoutumista finanssipolitiikkaan, olisi omiaan lisäämään esimerkiksi se, että talouspoliittinen ministerivaliokunta kytketään nykyistä tiiviimmin budjetin valmisteluun. Tämä voi tapahtua siten, että valtiovarainministeriön saatua valmiiksi oman budjettiehdotuksensa sitä käsitellään ja ohjeistetaan talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa, valtiovarainministeriön ja sektoriministeriöiden neuvottelujen edetessä tarvittaessa myös uudelleen.

5. Työlinjaa tukevat rakenteelliset uudistukset

Suhdannepolitiikka ei yksin riitä täystyöllisyys-tavoitteen saavuttamiseksi. Sen lisäksi tarvitaan myös työllisyyden nopeaa paranemista tukevia rakenteellisia toimia. Ilman niitä kokonaistuotannon kasvu ja työllisyyden paraneminen voivat loppua ennen aikojaan, jos rakenteellinen työttömyys on jostakin syystä liian korkea. Rakenteellisin toimin voidaan vaikuttaa jossakin määrin myös kasvun työllistävyyteen. Tällaisia rakenteellisten toimien kohteita ovat ennen kaikkea verotus, sosiaaliturva, koulutus- ja työvoimapolitiikka, aluepolitiikka ja asuntopolitiikka.

Työllisyyden paranemista tukeva verolinja

Veropolitiikan osalta edellä esitetty nopean mutta kestävän kasvun vaihtoehto merkitsee sitä, että palkkaverotuksen keventämisessä ja veroasteen alentamisessa voidaan jatkaa nykyisen hallituksen maltillista linjaa. Seuraavan hallituksen tavoitteena voisi olla kokonaisveroasteen alentaminen lamaa edeltäneelle tasolle. Tämä merkitsisi sitä, että Suomen kokonaisveroaste asetuisi lähelle euromaiden keskiarvoa. Tämä olisi hyvä ja julkisen sektorimme tehokkuuden osoittava saavutus, kun ottaa huomioon, että sosiaaliturvan taso kestää meillä vertailun muiden EU-maiden kanssa ja on julkisten palvelujen osalta selvästi keskimääräistä parempi.

Lamaa edeltäneen veroasteen saavuttaminen edellyttäisi 10–15 miljardin markan suuruista kevennystä verotukseen. EU:ssa tapahtuvasta verotuksen harmonisoinnista johtuen ehkä 5 miljardia markkaa verotuksen kevennyksestä toteutuu alkoholiveron ja muun välillisen verotuksen alennuksena. Loput liikkumavarasta on käytettävä palkkaverotuksen alentamiseen. Sen nojaan on rakennettavissa useampivuotinen toi-

mintalinja työn verotuksen keventämiseksi. Verohelpotukset on painotettava aluksi niihin pienipalkkaisiin ryhmiin, joissa työttömyys on laajinta ja joissa sekä työn tarjontaan että kysyntään liittyy työttömyysriskiä lisääviä epäkohtia verotuksessa, sosiaaliturvassa sekä koulutuksessa ja ammattitaidossa.

Verotuksen ja sosiaaliturvan aiheuttamat työttömyysloukut poistettava

Usein kuulee väitettävän, että työttömyys on juuri korkean verotuksen ja liian hyvän sosiaaliturvan seuraus. Tällainen summittainen väite ei pidä paikkaansa. Suomalainen hyvinvointivaltio on päinvastoin tukenut korkeaa työllisyysastetta. Se on myötävaikuttanut naisten korkeaan työvoimaan osallistuvuuteen helpottamalla monin tavoin työn ja perheen yhteensovittamista. Lasten ja lähimmäisten hoivan järjestäminen on ollut yksi näitä peruspilareita, joiden säilyminen on vastedeskin keskeinen edellytys sille, että naiset ja miehet voivat tasa-vertaisesti toimia työelämässä.

Työttömyyden nopea alentaminen edellyttää silti verotuksen rakenteen ja sosiaaliturvan ositusta uudelleen arviointia. Kysymys on ennen kaikkea heikosti koulutettujen, alhaisen ammattitaidon omaavien, Suomen tapauksessa suurelta osin varttuneempiin ikäluokkiin kuuluvien ihmisten työllistymismahdollisuuksien parantamisesta. Näiden henkilöiden suhteellista työmarkkina-asemaa ovat heikentäneet sekä työmarkkinoiden kysynnässä että tarjonnassa tapahtuneet muutokset. Globalisaatio on merkinnyt vanhoissa teollisuusmaissa nimenomaan alhaisen ammattitaidon työvoimaan kohdistuvan kysynnän vähenemistä. Heikosti koulutettujen osuus työttömistä, etenkin pitkäaikaistyöttömistä, on suuri. Heidän työhön hakeutumistaan on ehkä omiaan estämään pitkän työelämästä pois-

saolon aiheuttama passiivisuus. Tätä suurempi ongelma juuri heillä on kuitenkin verotuksen ja sosiaaliturvan yhteen sovittaminen. Työhön hakeutumisen kannustinta vähentää se, että alhaisesta ansiotulosta käteen jäävän tulon ja sosiaaliturvan tarjoaman vaihtoehdoisen tulon välinen erotus on pieni. Verotus yhdessä monelta osin tarveharkintaisten sosiaalietuuksien kanssa aiheuttaa lisäksi korkean tosiasiallisen rajaveroasteen. Tällaista ongelmaa esiintyy etenkin pienituloisilla lapsiperheillä, koska monet tulonsiirrot ja päivähoiton tuki ovat tulovähenteisiä.

Tämän pienipalkkaisten työllistymisongelman purkamisen edellyttää uudistuksia verotuksessa, sosiaaliturvamaksuissa sekä sosiaalietuuksien määräytymisessä. Seuraava yhdistelmä täyttää sekä työllistävyiden että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimukset:

Työhön hakeutumisen kannustimien lisäämiseksi palkkaverotuksen keventämisessä painotetaan edelleen ansiotulovähennyksen korottamista. Tämä lisää tehokkaasti juuri pienistä palkoista käteen jäävää tuloa sosiaalietuuksien varassa elämiseen verrattuna. Se on toisaalta sosiaalisesti oikeudenmukaisempi ratkaisu kannustinloukun lieventämiseksi kuin vaihtoehtoinen, köyhyyttä lisäävä sosiaaliturvan vähimmäistason alentaminen. Se ei aiheuta myöskään sellaista haitallista vaikutusta pienipalkkaisen työvoiman kysyntään kuin toinen työn tarjonnan lisäämisen vaihtoehto, pienimpien palkkojen korottaminen. Työttömyyden rakenteelliseen taustaan kohdistuvana pikaisena täsmätoimenpiteenä sen ei kuuluisi aiheuttaa myöskään palkansaajien sisäisten tulonjakokiistojen kärjistymistä. Työtulojen verotuksen keventäminen voidaan sitä paitsi ulottaa – valtiontalouden kestävyiden edellyttämässä rahoissa – myös korkeampiin tuloihin. Työllisyyden kohentuessa näin voidaan menetellä vaalikauden loppua kohden kasvavassa määrin.

Käteen jäävän tulon jakautumaa ei kuitenkaan ole syytä säädellä entiseen tapaan pelkätään kunnallisverotuksen ansiotulovähennyksen alenemaa loiventamalla. Tällainen menettely aiheuttaa loven kuntien verotuloihin. Samaan tulokseen voidaan käytännössä päästä myös teemmällä itse ansiotulovähennyksen alenema jyrkäksi ja alentamalla suurempien työtulojen verotusta valtionveroasteikkoja säätelemällä.

Pienipalkkisiin töihin hakeutuvien työttömien tosiasiallista rajaveroastetta voidaan alentaa myös purkamalla valikoidusti sosiaaliturvan tarveharkintaa. Tämä on edelleen jyrkkä etenkin työmarkkinatuen osalta. Työmarkkinatukea korottamalla voidaan lisäksi vähentää sen varassa elävien ihmisten hakeutumista toimeentuloturvan piiriin ja estää tämän jyrkästä tulovähenteisyydestä aiheutuva työtulojen rajaveroasteen nousu.

Pienipalkkaisen työvoiman kysyntää voidaan puolestaan piristää muuttamalla verotuksen ja sosiaaliturvamaksujen määräytymisperusteita. Muuhun kuin ansiosidonnaisen sosiaaliturvan rahoittamiseen kerättyjä työnantajien sosiaaliturvamaksuja voidaan ensi vaiheessa alentaa rajaamalla niiden kerääminen vakioprocentin mukaan vain tietyn alarajan, esimerkiksi 4 000 markkaa kuukaudessa, ylittävään palkan osaan. Myös palveluihin kohdistuvan arvonlisäverorasituksen alentaminen olisi omiaan lisäämään alhaisen ammattitaidon työvoiman kysyntää. Alennus on syytä kohdistaa etenkin niihin henkilökohtaisiin palveluihin, joita voidaan suorittaa myös itse kotona ja joiden hankkimista markkinoilta arvonlisäveron korottama hinta siten tehokkaasti vähentää.

Hyvä työllisyys tuottaa parhaan sosiaalisen turvan

Eri tahoilta on työllisyyden kohentamisen nimissä esitetty verotus- ja sosiaaliturvajärjestel-

mämme perusteellisempaa remonttia. Nämä mallit merkitsivät kuitenkin monessa tapauksessa kaikkein heikoimmassa asemassa olevien toimeentulon heikkenemistä, ja samalla usein myös järjestelmän monimutkaistumista, entisestään.

Esille tuodut perustulo- ja kansalaispalkkamallit ovat päinvastaisista väitteistä huolimatta varsin monimutkaisia. Perustuloa kaavaillaan niissä yleensä uudeksi järjestelmäksi nykyisen ansiosidonnaisen ja tarveharkintaisen sosiaaliturvan rinnalle. Liioin ei tehdä yksityiskohtaisia esityksiä tuen tasosta eikä anneta valaistusta siitä, miten olemassa olevia tukijärjestelmiä voitaisiin tämän uuden tukimuodon ansiosta purkaa.

Perustulon väistämättömänä ongelmana on, että jos siitä halutaan sosiaalisesti kestävä ja oikeudenmukainen, siitä tulee rahoituksellisesti liian kallis. Jos se taas rajataan rahoituksellisesti kestäväksi, siitä muodostuu sosiaalisesti kestämätön. Tällaisena se lisää epätasa-arvoa ja heikentää nimenomaan kaikkein huonoimmassa asemassa olevien kansalaisten toimeentuloa – kaiken kukkuraksi usein jo ennestään paremmin toimeentulevien hyväksi.

Perustulo on kallis, koska sen jakamisessa ei käytetä hyväksi yksilökohtaista tietoa tuen tarpeesta. Se on siten syyperustaiseen, perusturvan ja ansiosidonnaisen turvan yhdistelmänä muodostuvaan sosiaaliturvaan verrattuna tehoton ja edellyttää tätä korkeampaa, työssä käyviin kohdistuvaa veroastetta – kaikkinen tästä työllisyydelle aiheutuvine haittoineen. Jos perustulo on säädyllistä tasoa, sen edellyttämä korkea työhön kohdistuva verotus yhdessä taatun perustulon kanssa ruokkii harmaata taloutta ja vähentää halukkuutta kouluttautumiseen ja muiden työelämässä tarvittavien valmiuksien kehittämiseen. Pyrkimys mallin kustannusten alentamiseen johtaa puolestaan niin alhaiseen ja köyhyyttä

siinä määrin lisäävään vähimmäisturvan tasoon, ettei sitä voida pitää sosiaalisesti hyväksyttävänä. Sosiaaliturvan rahoitus ja hyväksyntä edellyttävät niinikään sitä, ettei maksajien taakka tule liian rankaksi ja ettei maksajien ja edunsaajien välille synny pysyvää juopaa. Tämän estäminen on keskeisiltä osiltaan ansiosidonnaiseen järjestelmään nojaavan sosiaaliturvan suuria etuja.

Perustulon eduksi on luettu köyhyysloukkujen poistuminen, joka sosiaaliturvan nykyinen tarveharkinta purkamalla saadaan aikaan. Mutta tämän kalliin ratkaisun kääntöpuolena on ansiotulojen keskimääräisen rajaveroasteen voimakas kohoaminen. Haitallisia köyhyysloukkuja voidaan purkaa paljon halvemmalla tarkistamalla nykyisen sosiaaliturvan tulovähenteisyyttä juuri niiltä osin, joissa sen vaikutukset työvoiman tarjontaan ovat haitallisimmillaan.

Perustulo on saanut kannatusta poliittisen kentän ääripäistä. Tämä näkyy niissä keskenään ristiriitaisissa odotuksissa, joita sen kannattajat ovat siihen asettaneet. Toiset puhuvat siitä radikaalina ansiotyön ikeestä vapautumisen välineenä, toiset taas päinvastoin piiskurina matalapalkka-aloihin perustuvan kengänkiillottajayhteiskunnan luomiseksi. Nämä molemmat vaihtoehdot on syytä torjua sekä taloudellisen tehokkuuden että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kannalta. Parhaan sosiaalisen turvan tuottaa toimeentulon turvaava, korkea ja tasainen työllisyys.

Verotukseen ja sosiaalivakuutusmaksuihin kohdistuvat toimet pienipalkkaiseen työvoimaan kohdistuvan kysynnän lisäämiseksi ovat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kannalta puolestaan perustellumpia kuin pienimpien palkkojen alentaminen joko työehtosopimukseen sisältyviä minimipalkkoja leikkaamalla tai näiden sopimusten yleissitovuutta purkamalla. Vähimmäispalkkojen polkeminen on sitä paitsi ta-

loudelliselta kannaltakin tehotonta. Se pahentaa tuloloukkuriskiä, jolloin seurauksena on työllisyyden paranemisen sijasta työvoiman tarjonnan väheneminen. Epäreiluksi koettu palkka heikentää myös tuottavuutta, jolloin palkan alennus ei alennakaan yksikkötyökustannuksia eikä lisää työn kysyntää. Juuri näillä perustein minimipalkkojen alentamispolitiikka on hylätty muun muassa Alankomaissa.

Sekä alhaisiin palkkoihin kohdistuvien sosiaaliturvamaksujen alentaminen että palkkahaitarin leventäminen alaspäin samanaikaisesti ei liioin ole tarpeen alhaisen ammattitaidon työvoimaan kohdistuvan kysynnän lisäämiseksi. Sosiaalisen tasa-arvon ja työmarkkinoiden toimivuuden kannalta parempi keino, sosiaaliturvamaksujen porrastus, riittää.

Myös pääomaverotusta on uudistettava

Taloudellista toimintaa vääristäviä seurauksia syntyy verotuksessa myös siitä, että palkkaverotuksen ja pääomaverotuksen välinen ero on meillä kansainvälisestikin arvioiden suuri. Tämän eron kaventamiseksi on palkkaverotuksen keventämisen lisäksi tarpeen arvioida joiltakin osin uudelleen myös pääomatulojen verotusta. Pääomaveroprosentin korottaminen on eräs vaihtoehto. Merkittävä nousu yleisessä pääomaveroprosentissa on kuitenkin pulmallista, koska etenkin nimellisten korkotulojen verotus on meillä jo nykyisellään suhteellisen korkea, korkeampi kuin monissa muissa EU-maissa. Pääpiirteisään yhtenäisestä, palkkaverotuksesta irrotetusta pääomaverojärjestelmästä ei silti ole tarpeen luopua. Järjestelmän pääperiaatteet säilyttäen on mahdollista nostaa esimerkiksi osinkotulojen veroastetta rajoittamalla niihin sovellettua yhtiöveron hyvitystä. Tällainen pääomaverotuksen muutos voimistaisi kannustimia käyttäen voitot investointeihin ja lieventäisi sa-

malla pääomaverotuksen ja palkkaverotuksen välistä jännitettä. Tämän vastapainoksi on toisaalta perusteltua siirtyä elinkeinoverotuksessa viipymättä suunnitelmien mukaisiin poistoihin.

Kuntien verotulojen lisäämiseksi voidaan kiinteistöverotuksen pohjaa laajentaa maa- ja metsätalouskiinteistöihin. Myös kiinteistöverotuksen perustana olevia verotusarvoja on mahdollista korottaa maltillisesti lähemmäksi käypä arvoja. Tällaiset kiinteistöverotuksen tasa- puolisuutta lisäävät toimet ovat ensisijaisia itse kiinteistöveroprosentin korottamiseen nähden.

Verotuksen rakenteen muuttaminen edellyttää myös eurooppalaista yhteistyötä

Euroopan unioni suosittelee verotuksen rakenteen muuttamista työllisyyttä suosivaan suuntaan siirtämällä verotuksen painopistettä työn verottamisesta varallisuuden, pääomatulojen sekä ympäristöverojen suuntaan. EU:n piirissä pohditaan myös arvonlisäverotuksen porrastamista henkilökohtaisia palveluja suosivaksi sekä sosiaalivakuutusmaksujen porrastamista palkkatason mukaan.

Monet verorakenteen muutokset, kuten pääomatulojen verotuksen ja ympäristöverojen korottaminen, edellyttävät eurooppalaista yhteistyötä. Suomen tulee näiltä osin tukea kansallisia ratkaisuja helpottavien vähimmäisverokantojen käyttöön ottamista Euroopan unionin piirissä.

Suomi, kuten monet muutkaan Euroopan maat, ei peri lähdeveroa ulkomaille maksetuista korkotuloista. Yhtiöveron hyvitystä sovelletaan meillä sitä paitsi vain kotimaisiin osinkotuloihin eikä sitä myönnetä ulkomailta saaduille osinkotuloille. Tällaiset kansainvälistä sijoitustoimintaa vääristävät, usein myös veropohjaa rapauttavia porsaanreikiä aiheuttavat epäjohdonmukaisuudet eivät ole perusteltuja euron

myötä nopeasti yhtenevillä eurooppalaisilla pääomamarkkinoilla. Suomen tulee tukea Euroopan unionissa tämäntyyppisiä vääristymiä vähentävien, veropohjaa tukevien vähimmäis-verokantojen säätämistä pääomatuloille.

Verotuksen muutokset on sovittava suhdannetilanteeseen

Verorakenteen muutokset on ajoitettava suhdannetilanteen mukaan. Esimerkiksi työn verotuksen keventäminen on ajoitettava heikon talouskasvun vuosiin, pääomaverotuksen mahdolliset korjaukset puolestaan noususuhdanteeseen.

Usein kuulee väitettävän, ettei tällainen aktiivisesti suhdannevaihtelujen tasoittamiseen pyrkivä finanssipolitiikka ole nykymaailmassa enää uskottavaa. Se on päinvastoin entistä keskeisempää kansallista laatua olevien suhdanneongelmien hoitamiseksi euroalueen yhteisen rahapolitiikan oloissa. Suomen julkinen talous ja vaihtotase ovat niinkään saatettavissa lähivuosina siinä määrin vahvoiksi, että ne antavat tilaa järkevälle suhdannepolitiikalle. Työn verotuksen keventämisestä ei tarvitse luopua siinäkään tapauksessa, että taloudellisen kasvun näkymät heikkenisivät jostakin syystä pysyväisluonteisesti. Julkisen talouden kestävyys ja finanssipolitiikan uskottavuuden turvaamiseksi on tällöin kuitenkin tarpeen kiristää keskipitkän ajan menokehyksiä samanaikaisesti välittömien veronkevennyksien kanssa. Uskottava finanssipolitiikka edellyttää niinkään, ettei noususuhdanteen aikaista hyvää verokertymää käytetä verukkeena menokehysten väljentämiseksi ja julkisten menojen lisäämiseksi.

Työelämästä syrjäytyminen on estettävä

Globalisaatioon liittyvät kansantalouden ulkoisen toimintaympäristön muutokset – syvenevä

maailmantaloudellinen integraatio ja tuotantotekniikan kehitys – altistavat erityisesti heikommien koulutettuja entistä suuremmille riskeille työmarkkinoilla. Työmarkkinoilta syrjäytymisen estämisestä tulee siksi entistä tärkeämpi haaste. Tämä haaste on suurin ikääntyneiden ihmisten ja pitkäaikaistyöttömien kohdalla. Työvoima- ja sosiaalipolitiikan on pystyttävä vastaamaan siihen.

Ikääntyvien työntekijöiden asema työmarkkinoilla on viime vuosina heikentynyt, sillä työmarkkinoiden imu on suosinut hyvin koulutettuja nuoria. Väestökehityksen vuoksi ikääntyvien osuus koko työikäisestä väestöstä kasvaa nopeasti. Työllisyysasteen nostaminen edellyttää entistä selvemmin myös varttuneiden pysymistä työelämässä entistä pidempään. Nykyisin yli puolet 55–64-vuotiaista on jo eläkkeellä. Eläkkeiden ja työttömyysturvan käyttöä saneerauskeinona on vastaisuudessa vältettävä. Eläkehakuisuutta on lievennettävä työkykyä ylläpitävällä toiminnalla ja kuntoutuksella sekä mukauttamalla työpaikan olosuhteita ja työtehtäviä paremmin ikääntyvien kykyjä ja tarpeita vastaaviksi. Työelämässä jatkamisen kykyyn ja haluun vaikuttaminen on pitkäjänteinen ja jatkuva tehtävä.

Eläkkeelle siirtymiseen vaikuttavat myös sosiaaliturvan järjestelyt. Niissä on osaltaan kysymys siitä, mitkä ovat työnantajien kannustimet pitää ikääntynyttä työvoimaa palveluksessaan. Varhaista eläköitymistä suosineet sosiaalipoliittiset ratkaisut ovat laman varjossa olleet sopu-soinnussa vaikeuksiin joutuneiden yritysten tarpeiden kanssa.

Työnantajan omavastuu työttömyyseläkkeiden rahoituksessa on suurten työnantajien tapauksessa nykyään pienempi kuin työkyvyttömyyseläkkeiden rahoituksessa. Tämä suosii ikääntyneen työntekijän siirtämistä työttömyyseläkkeelle ennen sairastumisriskin realisoitu-

mista. Työttömyyseläkeaikaa edeltävän työttömyyskauden aiheuttamat kustannukset korvataan sitä paitsi kollektiivisesti työttömyysvakuutusmaksuin kerätyin varoin ja irtisanomisesta voi kulua useita vuosia ennen kuin omavastuun alainen työttömyyseläke alkaa. Työkyvyttömyyseläke ja yksilöllinen varhaiseläke aiheuttavat puolestaan välittömästi kustannuksia työnantajille. Näistä epäsuhdista aiheutuvan saaneerauskihokkeen poistamiseksi tulisi työnantajan omakohtainen kustannusvastuu korottaa työttömyyseläkkeen osalta vähintään yhtä suureksi kuin työkyvyttömyyseläkkeissä.

Laman jälkilaskuna meillä on suuri joukko pitkään työttömänä olleita ihmisiä, jotka ovat pysyneet työmarkkinoiden syrjässä kiinni vain työhallinnon tukityö- ja työvoimakoulutustoimenpiteiden avittamina. Työmarkkinatilanteen koheneminen on kyllä vähentänyt pitkäaikaistyöttömäksi joutumisen riskiä, mutta se on vaikuttanut vain vähän pitkäaikaistyöttömiksi jo joutuneiden työllistymiseen. Tähän tarvitaan edelleen työhallinnon toimenpiteitä, nimenomaan työttömän ihmisen ongelmat ja taidot huomioon ottavaa palvelua. Pyrkiminen pitkäaikaistyöttömäksi joutumisen ehkäisyyn ennakolta ei saa merkitä jo vaikeuksiin joutuneiden laiminlyömistä.

Myös ne nuoret, jotka nyt ajelehtivat epävaikailta työmarkkinoilla ilman ammatillista koulutusta ja jäsentyneitä tulevaisuudensuunnitelmia, tarvitsevat ammatinvalinnassaan ja koulutuspyrkimyksissään tehokasta opetus-, sosiaali- ja työvoimahallinnon apua.

Osaaminen on entistä tärkeämpää olosuhteissa, joissa työmarkkinoiden riskit ja heikkojen haavoittuvuus kasvavat. Siitä huolehtiminen edellyttää niin lasten ja nuorten peruskoulutuksesta kuin aikuistenkin täydennyskoulutuksesta huolehtimista. Koko työvoiman osaamisen parantaminen on paras keino torjua työmarkki-

noiden epätasa-arvon kasvua ja luoda perustaa taloudelliselle kasvulle ja uusiutumiskyvyille. Siihen näet perustuu se sosiaalinen eheys, joka on tärkeä edellytys taloudelliselle kasvulle ja ihmisten kokonaishyvinvoinnille. Se turvaa sellaisen toimintaympäristön vakauden, joka suosii investointeja niin inhimilliseen kuin fyysiseenkin pääomaan. Sitoutuminen ja työsuhteiden riittävä vakaus luovat työelämässä suotuisat lähtökohdat panostamiselle osaamiseen ja siten myös korkealle tuottavuudelle.

Osa-aikatyö ja työstä poissaolot ovat Suomessa vähäisiä ja ylityöt yleisiä. Tästä johtuu, että Suomessa tehtyjen työtuntien määrä työkäistä kohden on lähellä eurooppalaista kärkeä suhteellisen lyhyestä säännöllisestä työajasta huolimatta. Vaikka koko kansantaloudessa tuottavuuden ja reaaliansioiden kasvuvauhti onkin hidastunut, on aiheellista kysyä, onko aineellisen elintason ja vapaa-ajan välinen suhde tasapainossa ja olisiko osa työn tuottavuuden kohoamisesta käytettävä vastaisuudessaakin vuosityöajan lyhentämiseen, joka kompensoidaan hitaampana ansioiden kohoamisena. Paremman elämän laadun ohella tämä edistäisi myös työkyvyn säilymistä ja työelämässä toimimisen jatkumista nykyistä pidempään. Niin kauan kuin työajan lyhennys näkyy korkeampana tuottavuutena ja hitaampana ansioiden nousuna, työajan lyhennys ei johda kilpailijamaita nopeampan yksikkötyökustannusten kasvuun. Jos työajan lyhennys tapahtuu lisäksi niin, että käynti- ja toiminta-ajat eivät lyhene, ei myöskään pääomakustannusten kohoaminen uhkaa kilpailukykyä.

Työ- ja vapaa-ajan välille on luotava nykyistä tasapainoisempi suhde koko työuran ajan. Tämä on tehokas keino edistää työssä jaksamista ja vähentää siten myös eläkehakuisuutta. Vuosityöaikaa lyhentämällä ja vapaa-ajan keräyttämistä mahdollistavia vapaa-aikapankkeja

kehittämällä voidaan luoda puitteita monimuotoisille, myös pitemmille työuran aikaisille saattavapaille. Näiden rahoittamisessa ei ole tarpeen tukeutua yhteisiin verovaroihin. Tällaisia vapaa-aikapankkeja kehittämällä voidaan myös korvata olemassa olevia, julkiseen tukeen perustuvia työn jakamismalleja.

Aluekehitys ja asuntopolitiikka

Kaupungistuminen on tapahtunut meillä muuta Länsi-Eurooppaa myöhemmin. Kasautumisesta huolimatta kotitalouksien väliset alueelliset tulot eivät ole meillä kärjistyneet, eivät edes tämän vuosikymmenen laman seurauksena. Kuulumme edelleen sekä alueellisesti että sosio-ekonomisesti hyvin tasaisen tulonjaon maihin. Tasaisena säilyneestä tulonjaosta huolimatta esimerkiksi alueiden väliset työttömyyserot ovat suuria ja luonteeltaan pysyviä eikä alueellinen liikkuvuus ole niitä eliminoinut.

Kuntien taloudellisen aseman eriytyminen ei saa jatkossakaan vaarantaa kansalaisten tasa-arvoisuutta kunnallisten peruspalveluiden saatavuudessa eikä se liioin saa johtaa asukkaille näistä koituvan rasituksen liialliseen eriytymiseen asuinkunnan mukaan. Näiden perustavoitteiden toteutuminen on tarvittaessa turvattava tiukentamalla palveluihin liittyviä vähimmäisnormeja.

On huolehdittava niinikään siitä, että kunnallisuus pysyy riittävän vakaana yli suhdanteiden. Viime vuosina suhdanneherkät erät, kuten yhteisövero ja ansiotulovero, ovat lisänneet merkitystään kuntien tulon lähteenä. Niiden kierrättämiseen entistä suuremmissa määrin kuntien kautta on suhtauduttava jatkossa varoen. Suhdannepoliittiset näkökohdat puoltavat valtionosuuksien säilyttämistä kunnallistaloutta vakauttavana eränä. Suhdanteittainen vakaus on myös kiinteistöveron etuja kunnallisveron pohjana.

Alueellinen kasautuminen on yleensä kärjistynyt taloudellisen kasvun voimistuessa. Tämä on johtanut alueellisiin sopeutumisongelmiin. Asuntojen tarjonta ei ole pystynyt reagoimaan riittävän nopeasti muuttoliikkeen vaihteluihin. Kasvava muuttopaine on siten johtanut jyrkkään vuokrien ja asuntojen hintojen nousuun muuttovoittoalueilla.

Tämän asuntomarkkinoiden huonon toimivuuden aiheuttaman pullonkaulan korjaamiseksi on pyrittävä huolehtimaan tähänastista paremmin vuokra- ja omistusasuntojen saatavuuden vakaasta kehityksestä muuttovoittoalueilla. Kuntien aktiivista maa- ja kaavoituspolitiikkaa sekä maa- ja kiinteistömarkkinoiden toimivuutta ja rakennusalan kilpailua on edistettävä niin, että sinänsä mittava kaavoituspotentiaali saadaan nykyistä tehokkaammin rakentamisen piiriin. Näin voidaan myötävaikuttaa siihen, että asuntojen kysynnän muutokset välittyvät nykyistä nopeammin uustuotantoon, jolloin asuntojen hintojen ja vuokrien muutokset jäävät vastaavasti pienemmiksi. Asuntosektorin vakaan kehityksen turvaamiseksi tarvitaan vastaisuudessaakin julkisesti tuettua asuntotuotantoa.

6. Reaalinen kilpailukyky on avainasemassa

Maamme tuotannollinen perusta on kehittynyt myönteiseen suuntaan. Viime vuosikymmenten sijoitukset koulutukseen ja tutkimukseen ovat alkaneet tuottaa tulosta. Korkean teknologian tutkimus- ja tuotekehitysintensiivisten toimialojen osuus erityisesti viennistä on kasvanut. Suomalaisista huipputekniikan yrityksistä on tullut koko Euroopan teollisuuden lippulaivoja.

Ponnisteluja Suomen tuotannollisen perustan vahvistamiseksi ja reaalisen kilpailukykyyn lisäämiseksi on jatkettava. Julkisella vallalla on niissä oma osuutensa koulutusjärjestelmän ja

muun tiedollisen ja tutkimuksellisen infrastruktuurin ylläpitäjänä, omistajana ja yrittäjänä.

Tuotannon pysyminen kotimaassa turvataan parhaiten huolehtimalla osaamisesta, infrastruktuurista ja kilpailukyvyistä. Erityisen tärkeää on, että tuottavuuden kehittämisen kannalta avainasemassa olevat osaamiskeskittymät säilyvät täällä ja Suomi muodostaa jatkossakin kansainvälisten huippuyritysten kotipesän.

Valtionyhtiöiden yksityistäminen

Valtionyhtiöillä on ollut keskeinen merkitys Suomen teollisen pohjan laajentamisessa ja monipuolistamisessa. Yritystoiminnan kansainvälistymisen ja pääomanliikkeiden vapautumisen myötä investointien suoraan ohjaamiseen perustuva kansallinen teollisuuspolitiikka on kuitenkin menettänyt tehoaan. Valtion suoralla omistushajauksella on enää vähän välitöntä merkitystä eikä valtion omistuksen ylläpitäminen nykyisessä laajuudessaan ja muodossaan ole välttämätöntä.

Valtionyhtiöiden yksityistäminen on mahdollista silloin, jos osakkeiden myynnistä saatava hinta ylittää odotettavissa olevien osinkotuottojen nykyarvon eikä julkinen omistus ole tarpeen omistuksen riittävän suomalaisuusasteen turvaamiseksi tai sellaisten yhteiskunnan kannalta keskeisten toimintojen suorittamiseksi, joiden yhteydessä markkinaratkaisut eivät toimi.

Valtion on haettava samaa sosiaalista tuottoa niin kuluttamilleen, investoimilleen kuin velkansa lyhentämiseenkin käyttämilleen rahoille. Yksityistämisrahat eivät ole tässä suhteessa erityisasemassa. On arvioitava tapauskohtaisesti, onko taloudellisesti tehokkainta ja sosiaalisesti oikeudenmukaisinta käyttää ne valtion velan lyhentämiseen ja siten tulevien sukupolvien verorasituksen vähentämiseen vai voidaanko niille osoittaa tuottavampia investointikohteita.

Jatkossa on syytä välttää sitä, että yksityistämismvarojen käyttö sidotaan etukäteen joihinkin käyttötarkoituksiin ja näihin toimintoihin käytettävissä olevien resurssien määrä jätetään riippuvaiseksi vastaisista omaisuudenmyyntituloista.

Yritysten tukeminen uuteen harkintaan

Elinkeinoelämälle suunnattuun julkiseen tukeen tulee suhtautua avoimien markkinoiden oloissa aiempaa pidättyvämmiin. Pääomamarkkinoiden kehittyessä ei lähtökohtaista syytä investointien tukemiseen ole.

Tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan tukeminen on usein perusteltua siihen liittyvien, koko yhteiskuntaa hyödyttävien ulkoisvaikutusten takia. Mutta on vältettävä sitä, että tällainen tuki valuu suorina sijoituksina ulkomaille tai korvaa yrityksen omaa tuotekehitystyötä ja kannustaa sitä koko yhteiskunnan kannalta liian riskipitoisiin ja tehottomiin hankkeisiin. Näiden heikkouksien välttämiseksi on tutkimus- ja tuotekehitystuen arviointijärjestelmää, valvontaa ja läpinäkyvyyttä parannettava.

Tarvitsemme teollisuus- ja tutkimuspolitiikan tueksi nykyistä enemmän tietoa tutkimuksen, teknologian ja tuotannon välisistä yhteyksistä. Tällaisen kansallisen innovaatiojärjestelmän toimivuuden tehostaminen on asetettava keskeiseksi kysymykseksi lähivuosien tutkimushankkeissa. Niissä on kiinnitettävä huomiota sekä tutkimuksen organisointiin, tutkimustiedon tuotannollisiin sovellutuksiin että työyhteisöjen toimivuuteen innovaatioiden luoja, käyttöönottajana ja levittäjänä.

Kilpailupolitiikka korostuu

Välttämätön edellytys sille, että kuluttaja hyötyy yksityistämisestä on tehokas kilpailu niillä

markkinoilla, joilla yritys toimii. Kilpailun edistäminen on tärkeä näkökohta myös yksityistämisesä. On varottava sitä, että yksityistettävistä yhtiöistä tulee ammattijohdon valvonnassa olevia monopoleja. Kuluttajan intressi on mahdollisen monopolihinnoittelun vuoksi erityisen suuri niillä infrastruktuurin piiriin kuuluvilla toimialoilla, kuten energiahuollossa, tietoliikenteessä ja kuljetuksessa, joilla edellytetään mittavia kiinteitä investointeja ja jotka aikaansaavat mittakaavaetuja. Näiden verkostotoimialojen merkitys kasvaa tulevaisuudessa entises-tään. Niihin on syytä kiinnittää huomiota sekä valtion omistajapolitiikassa että kilpailupolitiikassa.

Verkostotoimialojen piirissä voidaan kilpailun edellytyksiä parantaa pyrkimällä erottamaan monopolitoiminnot periaatteessa kilpailullisista ja säätämällä mittakaavaetujen alaisen verkon vuokraamisvelvoite. Teletoinnin osalta meillä on jo saatukin tästä rohkaisevia kokemuksia, vaikka kilpailu paikallispuheluissa on edelleen puutteellista. Myös energia-alalla on toteutettu vastaavanlaisia toimenpiteitä.

7. Yhteistyö paras tulevaisuuden turva

Suomi menestyy parhaiten osana avointa maailmantaloutta. Sen tarjoamien laajojen, avoimien markkinoiden turvin pystymme parhaiten käyttämään hyväksi kansainvälisen työnjaon edut, laajentamaan markkinoitamme ja hyödyntämään näiden turvin omaa osaamistamme sekä käyttämään samalla edullisimmin hyväksemme muiden kansojen osaamisen hedelmät.

Osallistuminen euroalueeseen lujittaa meillä rahataloudellista vakautta ja parantaa mahdolli-

suuksiamme osallistua syveneviin eurooppalaiseen sisämarkkinoihin. Yhteinen eurooppalainen rahapolitiikka edellyttää meiltä toisaalta entistä suurempaa valmiutta reagoida omassa finanssi-politiikassamme ja kansallisessa työmarkkina-järjestelmässämme meitä kohtaaviin, muusta euroalueesta poikkeaviin taloudellisiin häiriöihin.

Pystymme parhaiten käyttämään hyväksemme kansainvälisen ympäristön tarjoamat uudet mahdollisuudet, samoin torjumaan siihen liittyvät uhat, nojautumalla omaan, laajaan yhteistyöhön, tehokkaasti toimivaan markkinatalouteen, hyvään sosiaaliturvaan ja toimiviin julkisiin palveluihin perustuvaan malliimme. Sitä parantamalla ja tehostamalla, ei sen romuttamisella, voimme myös parhaiten hoitaa ne ongelmat ja vääristymät, jotka meillä menneisyyden peruina ovat tai joita vastaisuudessa kaikesta huolimatta syntyy. Sen avulla voimme niinkään käyttää tehokkaimmin hyväksemme muutosten tarjoamat mahdollisuudet, samoin jakaa solidaarisimmin niihin liittyvän sopeutumistaakan.

Talouden globalisaatio merkitsee kansantalouksien keskinäisen riippuvuuden kasvua sekä taloudelliseen kehitykseen liittyvien ongelmien ja vääristymien leviämistä entistä laajemmalle. Yhtä lailla kuin globalisaation tarjoamien mahdollisuuksien hyväksi käyttö edellyttää avoimeen kansainväliseen vaihdantaan osallistumista, edellyttää myös globaalien ongelmien ratkaiseminen tehokasta kansainvälistä talouspoliittista yhteistyötä. Myös tätä kuuluu meidän olla edistämässä.